№ 11 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 29 **1898** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 29 № 11

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կօպէկով։
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով։
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

„ՄՇԱԿ"
ԼՐԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Յունվարի 13-ին Պետերբուրգից ստացանք հետևեալ հեռագիրը. „Ներքին գործերի մ. մինիստրը թոյլատրեց „Մշակ" լրագիրը դարձնել ամենօրեայ"։ Նոյն օրը, կովկասեան ցենզուրական կոմիտէից ստացանք պաշտօնական գրութիւն, № 124, որով յայտարարվում է խմբագրութեան, թէ մամուլի գործերի գլխաւոր վարչութեան կառավարիչը հեռագրով, յունվարի 13-ից, հաղորդում է, որ „թոյլատրված է հրատարակել „Մշակ" լրագիրը ամեն օր, բացի տօներին յաջորդող օրերից".

«ՄՇԱԿԻ» ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍՎԻ ՓԵՏՎԱՐԻ 1-ԻՑ

Այժմ «Մշակի» համարները ծախվում են **5** կօպէկով։

Միքայէլ Թամամշեանը յայտնում է ազգականներին և ծանօթներին, որ հինգշաբթի օր, յունվարի 29-ին,

ՏԻԿԻՆ ԼԻԴԻԱ ԹԱՄԱՄՇԵԱՆԻ

մահվան տարեդարձի օրը, հոգեհանգիստ կը կատարվի Նորաշէնի եկեղեցում։ Հոգեհանգստի սկիզբը ցերեկվայ 12 ժամին։ 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անպաշտպանների խնամակալութիւնը։ Էմիլ Զօլայի դատը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. «Մշակի» մասին. [illegible] Բաքւում. [illegible]. Նամակ [illegible]. Նամակ [illegible].—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. [illegible]. Նամակ Շվէյցարիայից.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մելիքի աղջիկը.

ԱՆՊԱՇՏՊԱՆՆԵՐԻ ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

[illegible] որբերի խնամակալութեան մասին գիւղերում. Իրաւաբանները և տնտեսագէտները, որոնք ներկայ էին ժողովին, յարուցած խնդրին մեծ նշանակութիւն տուին, [illegible] գամ քննվել է այդ խնդիրը և առաջարկվել են զանազան ծրագիրներ, բայց վերջնական որոշում մինչև այժմ դեռ չէ կայացել։ էկօնօմիստների ժողովում գերադասութիւն տուին այն ծրագրին, որով ժառանգների խնամակալները ընտրվում են գիւղական ժողովի որոշմամբ և գտնվում են գիւղական վարչութեան հսկողութեան տակ։ Խնամակալների խորհուրդը կազմվում է ժառանգների ազգականներից և գիւղական հասարակութեան կողմից նշանակված անձերից։ Գիւղական վարչութիւնը պէտք է որբերի համար պահէ առանձին մատեան, ուր մէջ պէտք է մ նրամասն արձանագրվեն ժառանգութեան վերաբերեալ գործերը, գոյքի ցուցակը, ընտանիքի կազմութիւնը։ Որբերը ազատվում են խնամակալութիւնից, երբ հասնում են 18 տարեկան հասակին։ Խնամակալները պատասխանատու են օրէնքի առաջ ժառանգութեան վերաբերութեամբ։

Հայոց գիւղերում էլ ժառանգութիւնների խնդիրները սկսել են ստանալ սուր կերպարանք։ Առաջվայ ժամանակները մեր գիւղական ընտանիքները բազմամարդ էին, ընտանիքի այս կամ այն անդամի մեռնելը չէր խախտում ընտանիքը, չէր զրկում սորան աշխատող ձեռքերից կամ պաշտպաններից։ Նահապետական օջախի սովորութիւնները և նամուսի հեղինակութիւնը զսպում էին շատ կրքեր։ Սակայն այժմ գիւղական մեծ ընտանիքը բաժանվում է մանր ընտանիքների և հին աւանդութիւնները այլ ևս անկարող են ղեկավարել մարդկանց յարաբերութիւնները։ Որբերի թիւը շատանում է և նրանք մատնվում են կամայականութեան, զրկանքների։ Այդպիսի պայմաններում, կասկած չէ կարող լինել, որ խելացի խնամակալութիւնը կարող է զօրաւոր յենարան հանդիսանալ անպաշտպան որբերի և այրիների համար, թոյլ չը տալով, որ ամբողջ ընտանիքների տնտեսութիւնները քայքայվեն մինչև այն ժամանակ, երբ անչափահաս որբերը մեծանան և իրանց ձեռքն առնեն բոլոր գործերը։ Չը պէտք է մոռանալ, որ եթէ անհոգութեան կամ զեղծումների պատճառով մի անգամ քանդվեց կանոնաւոր տնտեսութիւնը, նա դժուար թէ նորից կարող լինի կազդուրվել և ոտքի կանգնել։

ԷՄԻԼ ԶՕԼԱՅԻ ԴԱՏԸ
(Հեռագրով)

Պարիզ, 27 յունվարի։ Զօլայի դատը։ Դատարանի շինութեան մէջ մեծ կենդանութիւն է տիրում։ Վկաները սկսում են հաւաքվել։ Ամբոխը ողջունում էր Ռօշֆօրին և զայրոյթ արտայայտող աղաղակներով հանդիպեց Զօլային։ Նիստը բացվեց 12 ժամին։ Նախագահը յայտարարում է, որ կը հեռացնի դահլիճից հասարակութիւնը, եթէ ամենափոքր ցոյց անգամ լինի։ Դահլիճը կատարելապէս լի է։ Զօլայի երևալը ընդունվեց հատ հատ «կեցցէ Զօլա» բացականչութիւններով, որոնք ծածկվեցին սուլոցներով։ Զօլա շատ գունատ է։ Նա սև պիջակ և սպիտակ ժիլէտ ունի հագած։ Քննութիւնը սկսվեց 12 ժամ 50 րոպէին։ Քարտուղարը կարդում է դատարան կանչելու վերաբերեալ ակտը։ Ապա պրօկուրորը բացատրում է, որ վիճաբանութիւնները կը սահմանափակվեն Զօլայի մեղադրանքներով զինուորական դատա-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ

ԺԹ.

—Միթէ դեռ կասկած կայ։

—Թահմազ-Ղուլի-խանը Իրանի առաջին հերոսն է, բայց երբէք չէ մոռանում, որ մարդկային գործի աջողութիւնը տարակուսական է։ Թահմազը դդոյշ է, մինչդեռ մի ուրիշը նրա տեղ վաղուց ինքն իրան Աստուած կամ Աստուծուն նման մի բան կը լինէր հրատարակած։

—Դա խելօքութիւն է ցոյց տալիս։ Խելօք մարդը նոյն իսկ աննշան յաղթութիւնից էլ ահագին օգուտներ է դուրս բերում։ Իրանը, այո, կենդանացաւ, այժմ կարելի է հաւատալ. մի այդպիսի փտած դիակին շունչ տալ կարող էր միայն այն մարդը, որ քաջութիւնից աւել խելք ունի։ Բայց ինձ չէ ուրախացնում Իրանի վերածնութիւնը... ինձ զարմացնում է քո բերած խորհուրդը... Ո՞րտեղից հանեցին նրան։

—Չը գիտեմ, մէլիք, ես միայն պատմեցի այն, ինչ մի քանի անգամ լսել եմ շատերից։ Մարդիկ, որոնք Թահմազ-Ղուլի-խանի մերձաւորներից են, որոնց յայտնի են նրա դիտաւորութիւնները, այդ էին ասում։

—Հաշտութի՞ւն...

—Այո... Ասում են, Իրանը ունի իր սեփական շատ ցաւերը, պէտք է սպասել, հաշտվելով գոնէ առժամանակ։

Եւ այսպէս խօսողը մօտեցաւ փոքրիկ խուցի լուսամուտին։ Տարիքով նա շատ ջահել էր իր խօսակցից, բայց հասակով այնքան բարձր էր, որ կարողացաւ նայել պատի վերևում բացած լուսամուտից և տեսնել շրջակայքը։

Խօսակցութիւնը տեղի ունէր Դիզակի Սպիտակ-խաչ վանքում, որ շինված էր մի բարձրաւանդակի վրա, Հադրութ և Վանք գիւղերի մէջ տեղը։—Ցուրտ առաւօտ էր։ Երէկվանից մաղում էր խիտ և մանր ձիւնը։ Լուսամուտը նայում էր այն բարձր սարերին, որոնք երեք կողմից շրջապատում են Հադրութի ձորը։ Նրանց երկար կատարները կարծես ծուխ էին արձակում. գիշերը վեր էր կացել սաստիկ քամի, բուքը ցածրից ձիւնի ամպեր էր բարձրացնում և պտտեցնում էր օդի մէջ, խառնելով վերևից տեղացող տարափի հետ։ Երիտասարդը ուշադրութեամբ դիտում էր լեռնաստանի ձմեռնային մռայլ և սպառնալից օրը։ Եւ հասկանալի էր թէ ինչու։ Նա պատրաստված էր ճանապարհ գնալու։

Միւս մարդը, որին նա մէլիք անուանեց, նոյնպէս ճանապարհորդ էր, բայց բոլորովին անտարբեր դէպի դրսի եղանակը։ Ծանր քայլերով անց ու դարձ էր անում փոքրիկ խուցի մէջ, ձախ ձեռքի մատներով անդադար շոյում էր իր ալեխառն բեղերը։ Ամեն անգամ, երբ երիտասարդը պատասխաններ էր տալիս նրա հարցերին, տեղի էր ունենում կարճատև ընդմիջում. մէլիքը խորասուզվում էր մտքերի մէջ, իսկ նրա մեքը դէմքը ցոյց էր տալիս սաստիկ սրտնեղութիւն, հոգեկան մռայլ տրամադրութիւն։ Երիտասարդը վաղ առաւօտեանից էր զարմացած այդ դէմքի վրա, դեռ այն րոպէից, երբ երկուսը հանդիպեցան միմեանց, բարևեցին։ Հինգ ամսից աւել էր, որ երիտասարդը գնացել էր Պարսկաստան, ուր աշխատում էր օգնութիւն հասցնել Ղարաբաղին։ Երէկ նա շտապում էր, չը խնայելով իր ձիուն, որպէս զի որքան կարելի է շուտ տեսնվի մէլիքի հետ։ Նա լաւ լուրեր չէր բերում, բայց զգում էր որ պարսիկ մեծամեծների սառն վարմունքից և յուսահատական խօսքերից խոցոտված իր սիրտը մխիթարութիւն կը գտնէ Մէլիք-Աւանի մօտ։ Այժմ նրա առջեն է Դիզակի տէրը։ Բայց որպիսի փոփոխութիւն հինգ ամսվայ մէջ։ Դարձեալ լուրջ ու խելօք է նրա դէմքը. դարձեալ յափշտակող են նրա գեղեցիկ, վառվռուն աչքերը. նրա շարժուածքները, ձայնը նոյնն են. բայց նա կարծես շատ ծերացել է այսքան կարճ միջոցում. նրա խօսքի մէջ այլ ևս չը կար վստահութեան այն ուժգին շեշտը, որ հաւատ էր ներշնչում։ Ընդհակառակն, նա ինքն էլ, կարծես, կորցրել էր իր հաւատը, իսկ նրա բարի ժպիտը, որ արհամարհում էր ամեն մի արգելք, ամեն մի անաջողութիւն, այժմ անհետացել էր նրա բերանից... Այժմ որքան շատ է նա մտածում։ Առաջ նա այդպէս չէր. առաջ շուտ էր գտնում այն, ինչ իրան հարկաւոր էր ելք գտնելու, ճանապարհ բաց անելու համար։ Այժմ, ինչպէս երևում էր, նա զուր էր տրորում իր հաստ բեղերը. մտքերը փախչում էին նրանից...

Եւ երիտասարդը, նայելով սարերի բուքին, մի բաւականութիւն էր զգում. հարկաւոր է գնալ, այդ ձիւնախառն քամիների մէջ մոռանալ այս դառն իրողութիւնը։ Նա լսեց մէլիքի ձայնը և յետ դարձաւ լուսամուտից։

—Թահմազի բախտը շատերին չէ վիճակվում, բայց ես էլ, Ասլան, շատ թէ քիչ հասկանում եմ աշխարհի բաները։

—Ինչ խօսք, մէլիք, Թահմազը դեռ երեխայ էր, երբ դու...

—Ես գովում եմ խելքը, ընդհատեց Մէլիք-Աւանը երիտասարդի խօսքը։

—Ես ինքս էլ թեմեթնամիտ, մնապարծ մարդկանց թշնամին եմ, պահանջում եմ, որ ամեն գործի մէջ լինի խելք, հեռատեսութիւն։ Բայց էլի կրկնում եմ, հաշտութիւն—դա ծիծաղելի, անմիտ ձայն է մի այսպիսի երկրում։ Հաշտվել նշանակում է գլուխ իջեցնել այն բոլոր իրողութիւնների առաջ, որոնք կատարվել են այստեղ, կատարվում են և պիտի կատարվեն։ Այդ իրողութիւններից մի հատն էլ մեր օգտին չէ խօսում. ամեն մէկը մեզ ոչնչացնելու, մեր հոգին հանելու նպատակն ունի։ Հաշտութեան ուրիշ պայման չը կայ, պէտք է ընդունել այդ իրողութիւնները. իսկ ընդունել—նշանակում է իր ձեռքով իրան սպանել։ Ոչ... մեր ձեռքը չի բարձրանայ մեր կեանքին վերջ տալու համար։ Կիսամորթ մարդն էլ իրան մեռած չէ համարում. նա յոյս ունի որ կը բժշկվի, կապրի։ Մենք էլ այդպէս ենք։ Մենք և օսմանցիները շատ հեռու ենք միմեանցից. մեր և նրանց մէջ ահագին ձորեր կան, որոնք լցված են մեր արիւնով, մեր արտասուքներով։ Հաշտվել հնարաւոր էր, եթէ կարելի լինէր կամուրջներ շինել այդ ձորերի վրա։ Բայց ինչից շինենք կամուրջներ։ Օսմանցին անգթաբար այրել, ոչնչացրել է բոլոր նիւթերը. մոխրի կոյտեր են դիզված մեր սրտերում, իսկ մոխրից ոչ մի վարպետ, որքան էլ վարժ ու ճարտար լինի, չէ կարող կամուրջ շինել... Մեզ օգնութիւն պիտի ուղարկեն, բայց փոխարէնը խորհուրդներ են ուղարկում...

—Օգնութիւն չը կայ, բացականչեց երիտասարդը ոգևորված։

Մէլիք-Աւանը դարձեալ յափշտակեց նրան. նրա աչքերը փայլեցին խորին բաւականութիւնից։

—Օգնութիւն չը կայ, գոնէ շուտով չի լինի... Ամբողջ Պարսկաստանը գիտէ, որ Թահմազի աչքը Սէֆէվիների գահի վրա է յառած։ Իսկ այդ գահի վրա նստելը հեշտ բան չէ, թէև Թահմազը այժմ Իրանի կուռքն է։ Գահը թափուր չէ. նրա վրա նստած է մի մանուկ, որի երակների մէջ վազում է Սէֆէվիների արիւնը և որին պաշտպանում է հոգևորականութիւնը։ Պէտք է գրաւել հոգևորականների սիրտը. դրա համար Թահմազը պիտի իրագործէ իւրաքանչիւր շիա

րանի դէմ, որը քննել է Էստէրհազիի գործը. անհրաժեշտ է արգելել վճռաբանութիւնների բուն խնդրից շեղվելը, որովհետեւ չը պէտք է մեղադրվողների ձեռքին խաղալիք դառնալ, որոնք կամենում էին [illegible] ճանապարհով ա[illegible]չողցնել Դրէյֆուսի գործի վերաքննութիւնը։ Զօլայի պաշտպանը պատասխանեց, որ Զօլայի յօդուածի մէջ պարունակվող բոլոր փաստերը սերտ կերպով կապված են միմեանց հետ և, պաշտպանվելու հնարաւորութիւն ունենալու համար անհրաժեշտ է բացատրութիւն տալ այդ բոլոր փաստերի վերաբերմամբ։ Լաբօրի այդ մտքով եզրակացութիւն է անում։ Քաղաքացիական պահանջ արեցին երեք էկսպէրտներ՝ Բէլլիօմ, Վարինար և Կուար։ Լաբօրի դէմ է էկսպէրտների միջամտութեանը, որովհետեւ նրանք արդէն Զօլային ուղղիչ դատարանն են կանչել։ 2 ժամին դատարանը հեռանում է խորհրդակցելու համար։ Նիստը վերսկսվում է 3 ժամին։ Դատարանը վճռեց մերժել Զօլայի իրաւունքը՝ նրա յօդուածի մէջ յիշած բոլոր փաստերը շօշափել. նա կարող է շօշափել միայն այն փաստերը, որոնց համար նա դատի է ենթարկված։ Դատարանը մերժում է նոյնպէս երեք էկսպէրտների միջամտութիւնը։ Լաբօրի, ի վերջոյ, պնդում է՝ ստիպել մի քանի վկաներին գալ դատարան։ Դատարանի վճիռը յետաձգված է մինչև վաղը։ Նիստը փակվեց։

Պ ա ր ի զ, 27 յունվարի։ Նախագահը սկսում է կանչել վկաներին։ Լաբօրի հրաժարվում է դատարան կանչել Էստէրհազիին դատող 7 օֆիցէրներին։ Ասում են, որ նրանց անունը սխալմամբ է մտցրած ցուցակի մէջ։ Նախագահը կարդում է մի քանի վկաների ներողութիւն խնդրող նամակները, յետոյ արդարադատութեան մինիստրի նամակը, որի մէջ ասված է, թէ մինիստրների խորհուրդը իրաւունք չը տուեց Բիյիօին ցուցմունքներ անել երդուեալ դատաւորների դատարանի առաջ, և Կազիմիր Պերիէի նամակը, որը յայտնում է, թէ ցուցմունքներ կարող է տալ միայն այն փաստերի վերաբերմամբ, որոնք եղել են արդէն իր նախագահութիւնից յետոյ։ Լաբօրի յայտնում է, թէ ամեն կերպ զգուշութիւն գործ կը դնի Բիյիօի և Կազիմիր Պերիէի վերաբերմամբ։ Դիւպատի-դը-Կլամ նոյնպէս հրաժարվում է ցուցմունքներ տալուց։ Լաբօրի ասում է, որ Դը-Կլամի ցուցմունքներ լսելը անհրաժեշտ է, այլապէս ինքն կը պահանջի, որ գործը յանձնվի հետեւեալ ինստանցիային։ Պրօկուրոր Վանկասսէլ յայտնում է, որ վճիռը կախված կը լինի դատարանից։ Լաբօրի պատմում է գործի էութիւնը և յայտնում է, որ հակառակ չի լինի, եթէ գործը քննվի դռնփակ, նկատելով, որ դա կարող է ապացոյց լինել այն բանի, որ մեղադրվողը չէ ցանկանում գործը հրապարակական դարձնել։ Լաբօրի պատրաստ է գործը միայնակ վարել, առանց վկաների։ Եթէ այդ չի աջողվի, Դրէյֆուս աքսորի մէջ կը մնայ, ուր ուղարկեց նրան այն օրէնքը, որ յատկապէս նրա համար էր յօրինված։ (Խիստ բողոքներ)։ Դատարանը զանազան վճիռներ կը կայացնի վկաներին կանչելուց յետոյ։ Տիկին Բուլանսի մի նամակով ներողութիւն է խնդրում, թէ չէ կարող դատարան գալ։ Լաբօրի պահանջում է կարդալ տիկնոջ արած ցուցմունքները Բէրտիւլոս քննիչի առաջ, որովհետեւ, բացի այն նամակից, որի մէջ կար «եղնիկ», տիկին Բուլանսին ունէր և ուրիշ նամակներ։ Փաստաբանը աւելացնում է, որ Էստէրհազի մահ էր սպառնում տիկին Բուլանսիին, եթէ նա տար այդ նամակները։ Նախագահը կարդում է ուրիշ վկաների ներողութիւն խնդրող նամակները և, ի միջի այլոց, գեներալ Մերսիէի։ Լաբօրի բողոքում է։ Զօլան պնդում է, թէ Մերսիէ հաղորդել է դատաւորներին, առանց Դրէյֆուսի և նրա պաշտպանի գիտութեան, գաղտնի դօկումէնտը, չը նայելով որ հետաքրքիր բան էլ չէր։ Եթէ դա ճիշդ չէ,—թող Մերսիէ գայ վաղը և յայտնի այդ բանի մասին։ Մի քանի ուրիշ օֆիցէրներ նոյնպէս նամակներով ներողութիւն են խնդրում, թէ իրանց համար անհնար է դատարան գալ։ Լաբօրի ասում է. «Կարելի է դրականապէս մտածել, որ այդ օֆիցէրները երեւակայում են իրանց մի այնպիսի կաստա, որ ենթարկված չէ ոչ մի օրէնքին և ազատ է արդարադատութիւնը յարգելու պարտաւորութիւնից։» Նիստը ընդհատելուց յետոյ, Լաբօրի պահանջում է դատարանից՝ ստիպել վկաներին դատարան գալ։ Դատարանը հեռանում է մինչև վաղը։ Դատարանից դուրս գալու ժամանակ ոչինչ դէպքեր տեղի չունեցան։ Ամբոխը կամաց-կամաց ցրվեց դատարանի շինութեան առաջ։ Զօլա կառք նստեց. մի քանի հետաքրքրվողներ, ճանաչելով նրան, ճանապարհ գցեցին նրան մի քանի րոպէ՝ զանազան բացականչութիւններով։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ»

Այդ վերնագրի տակ՝ Վենետիկի «Բազմավէպ» ամսագիրը հետեւեալ տողերն է նուիրել «Մշակի» 25-ամեակին։

«Մշակն» 1897 տարւոյն լրացուց իւր գոյութեան առաջին շրջանը։ Կենաց նախկին հանգրուանի մէջ կը կանգնի նա վայրկեան մի՝ դառնալ նայելու իւր կտրած ասպարիզին վերայ, և նորոգելու իւր ուժերը։ Որպիսի՛ դժուարին և փշոտ ասպարէզ։ Ամէն օրագիր իւր առանձին կոչումն ունի, իւր յատուկ պայքարը. «Մշակինն» է կռուել ամենէն աւելի բուռն, ամենէն աւելի պարտասիչ և յաճախ լքուցիչ կռիւը՝ կանխակալ թիւր սովորութեանց և համոզմանց դէմ։ Թէպէտ ազնւոց ընտրութեան մէջ ամենայնիւ համակարծ չը լինինք իւր հետ, սակայն յընդհանուրս կը գովենք և կը յարգենք իւր ուղղութիւնը։ Եւ այնքան աւելի արդիւնաւոր են այդպիսիք, որքան աւելի բազմակերպ և խորարմատ են կանխակալութիւնք մեր ազգի մէջ։ Արդարեւ հարկ է խոստովանել՝ թէ «Մշակ» լաւ աշխատեցաւ ցարդ և ցոյց տուաւ արժանաւոր գործչի կորով եւ արդիւնք։ Բայց յայտնի է՝ թէ դեռ շատ պիտի աշխատել և պայքարել, աւելի քան զոր ցայժմ. դեռ թանձր է մառախուղն հայ հորիզոնի վերայ, ստուերք դեռ չեն փարատած։

«Մշակն» յիշելու ժամանակ ո՞վ կրնայ չը յիշել անոր անմոռանալի հիմնադիրը՝ զԱրծրունին։ Այդ երկու անուանք անբաժան են իրարմէ, և կը յուսանք թէ պիտի մնան միշտ, մին զմիւսը փառաւորելով։ Եւ Բազմավէպն՝ իւր պաշտօնակցին յոբելեանը շնորհաւորելու ժամանակ՝ կը նորոգէ անոր հիմնադրին յիշատակն ևս նորա կենդանագրով, և իւր ձայնը կը խառնէ իւր ազնիւ թըղթակցին քնարի արձագանգաց հետ»։

—

Տպագրելով մի և նոյն ժամանակ Գրիգոր Արծրունու պատկերը, ամսագիրը զետեղել է և մի ոգեւորված մեծ ոտանաւոր, որ ընթերցողները կարող են կարդալ «Բազմավէպի» յունվարի համարի մէջ։

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱԳՈՒՈՒՄ

—

Յունվարի 20-ին, „Ա ն ա զ ն ի ւ չ ե ն ծ ն վ ո ւ մ“, դրամա 3 գործ. հեղինակ Ջ. Ռովետտիի, թարգ. Յ. Աբէլեանի (պիէսը արժանացած է մրցանակի).

Վերին աստիճանի հետաքրքիր գրուածք է Ռովետտիի պիէսը։ Հեղինակը իր գաղափարը,—դրամայի վերնագիրը,—անց է կացրել կենսական այնպիսի պայմանների մէջ, որոնք այժմ ամենագլխաւոր դերն են կատարում կուլտուրական մարդու վերաբերմամբ։ Եւ նա դառն, յուսահատական եզրակացութեան է գալիս։ Հերոսի խօսքերը, ուղղված իր կնոջ,—«մարդիկ անազնիւ չեն ծնվում, իսկ դու ինձ անազնիւ դարձրիր»—պարունակում են հեղինակի եզրակացութիւնը այդ պայմանների վերաբերմամբ։ Հեղինակը վերցնում է ամենասովորական կեանքը, և անխնայ ռէալիզմով ցոյց է տալիս, որ այդ սովորական կեանքը և առօրեայ պայմանները այժմեան կուլտուրական հասարակութեան մէջ այնպիսի բնաւորութիւն և ընթացք ունեն, որ սովորական մարդը, որոշ բարդութեան դէպքում, չէ կարող դիմանալ և բարոյապէս պիտի ընկնի, անխուսափելի կերպով։ Այդ տեսակէտից պիէսը տրագեդիայի տպաւորութիւն է անում։ Մանրամասն քննադատութիւնը մեզ հեռու կը տանի. այսքանը կասենք, որ դրանով աւելանում է մեր թարգմանական լաւ պիէսների թիւը։

Գլխաւոր դերը—Կարլ Մօրետտիի—կատարում էր պ. Աբէլեանը, որի բենեֆիսն էր։ Նա իր խաղով պիտի արտայայտէր զգայուն բնաւորութեան տէր իտալացուն, որը մեղմ և հաւատացող մարդուց դառնում է Օտելլօ, իմանալով կնոջ անհաւատարմութիւնը։ Դերասանը իր դըժուար դերը կարողացաւ աջողութեամբ կատարել, միայն բուռն զգացմունք արտայայտելիս՝ շարժմունքների կողմից չափազանցութեան էր հասնում։ Ընդհանրապէս խաղը խորը տպաւորութիւն թողեց։ Բարդ հոգեկան վիճակ էր պարունակում իր մէջ տիկին Սիրանոյշի դերը. նա ներկայացնում էր մի կնոջ (Էլիզա, Կարլի կինը), որը գերի է միմեանց հակառակ կրքերի. նա սիրում է իր մարդուն, բայց շռայլասիրութեան պատճառով ընկնում է անբարոյականութեան գիրկը, հարուստ մարդու սիրական դառնալով, միւս կողմից այնքան ազնիւ է, որ զգում է իր վարմունքի ամբողջ ստորութիւնը։ Երկիւղ իր արածի համար, խղճի տանջանք, և մի և նոյն ժամանակ սէր դէպի իր ազնիւ և առաքինի ամուսինը, որը իր պատճառով սկսում է շեղվել ուղիղ ճանապարհից և վերջը դատապարտելի քայլ է անում,—այդ բարդ հոգեկան վիճակը զարմանալի նրբութեամբ արտայայտվում էր տիկնոջ հայեացքի դէմքի և ձայնի մէջ։ Պ. Պետրոսեանը շատ հետաքրքիր կերպով պատկերացրեց փչացած և անբարեխիղճ հեղինակի՝—Օրլանդօ Օրլանդիի դերը, մի ապականիչ և վնասակար տիպ, որը այսօր քաղաքակիրթ աշխարհի ամենագլխաւոր ցեցն է, որի տիրապետութեան պատճառով Ժիւլ-Սիմօն իրաւամբ ասեց ֆրանսիական մամուլի հասցէին այս դառն խօսքերը՝ «Ինքը բժիշկը այժմ թունաւորող է դարձել»։ Ճարպիկ կերպով կատարեց երես տուած և փչացած աղախնու դերը օրիորդ Մարի Հրանոյշ. շնորհալի դերասանուհին որոշ ամպլուայի մէջ շատ աջող է։ Օրիորդ Վարդիթերը՝ Սենեօրա-դէ Ֆօրնայիսի դերում՝ հոգեկան տանջանքներ և վիշտ արտայայտելու ժամանակ՝ կրկին միմիկայի չափազանցութիւններ գործ դրեց. օրիորդը միշտ պիտի յիշի, որ իսկական վիշտը նոյն իսկ խորշում է չափազանց շարժմունքներից։ Վերջը խաղացվեց «Մկիչի հարսանիքը», ֆարս 1 գործողութեամբ, հեղ. Ա. Աբէլեանի։ Այս ֆարսը, իբրև առաջին փորձ, ցոյց է տալիս հեղինակի կողմից դիտողութիւն՝ կեանքի տիպիքական գըծերի և անկասկածելի հումօրիստիքական ձիրք. միայն աշխատութիւնը դրամատիքական տեսակէտից՝ վերջացրած չէ կարելի համարել. կայ միայն հանգոյցը։ Ա.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Վրաց գրականութիւնից)

—

„Դէդ-Մոուրաւիանի, կամ Գէօրգի Սաակաձէի կեանքը“. XVII-րդ դար. պատմական պօէմա Յովսէփ Թփիլիսեցու. Թիֆլիս, 1897 թիւ, 86 երես, գինը 30 կոպէկ.

Դաւիթ վերաշինող թագաւորի և նրա թոռ Թամարա թագուհու մահից յետոյ վրաց ժողո-

---

մահմետականի նուիրական ուխտը, ազատելով Քէրբալան օսմանցիների ձեռքից։ Շիաների մեծ իմամները գերութեան մէջ են. Հասանի և Հուսէյնի գերեզմանները պղծվում են սիւննիներից։ Թահմազը միւսների նման ողբում է այս հանգամանքը. նա ամենից առաջ շիա է և երդվել է իմամների գերեզմանով, որ իր առաջին գործը կը լինի Քէրբալան ազատելը։ Նրա ուշն ու միտքը դէպի այն կողմն է դարձրած, դէպի Բաղդադ։ Ահաւոր պատերազմ պիտի լինի. մինչև որ Բաղդադը չընկնի, իմամները գերութիւնից չեն ազատվի։ Թահմազը գիտէ թէ ինչ դժուար գործ է դա, բայց չէ յուսահատվում, պատրաստվում է, իսկ իրան շրջապատողներին ասում է, որ դեռ ժամանակ չէ։ Տեսնում ես, մէլիք, թէ որքան նա հեռու է մեզանից...

—Դու էլ, ուրեմն, հաստատում ես, որ մենք մենակ ենք... Բայց մենակ ոչինչ չենք անի...

Մէլիք-Աւանը նորից սկսեց իր անցուդարձը, նորից թաղվեց մտքերի մէջ։ Իսկ երիտասարդը երեսը դարձրեց դէպի սարերը։ Այս անգամ նա չը ծածկեց հեռանալու, բուքի մէջ ընկնելու ցանկութիւնը։

—Եղանակը մի մութ գիշերվայ չափ նպաստաւոր է, ասաց նա.—ես ճանապարհ կընկնեմ հէնց այժմ և կը գնամ ուղիղ։ Այսպիսի ժամանակ ծոյլ օսմանցին չի դուրս գայ իր տաք անկիւնից, որ տեսնէ թէ ով է գնում ճանապարհով։ Քամին անարգել կը ծեծէ իմ և Պօղոսի կողերը մինչև Արաքսի դաշտը։

—Բայց մի քանի ժամանակ առաջ ես յոյս ունէի,—յանկարծ, կարճ լռութիւնից յետոյ, շարունակեց մէլիքը, կարծես չը լսեց Ասլանի խօսքերը։—Հիւսիսը կամ հարաւը... երկուսից մէկը ձեռք կը մեկնէ մեզ, ասում էի ես։ Անցեալ ուրբաթ օրը Հոռեկայ վանքում յայտնի դարձաւ, որ չը պէտք է յոյս դնել հիւսիսի վրա։ Վրաստանը հազիւ է շունչ քաշում. երեք անողորմ թշնամիներ—ներքին խռովութիւնները, լեզգիները և օսմանցիները կեղեքում են այդ դժբախտ երկիրը։ Վրաստանից դէնը, սարերի միւս կողմում, կատարեալ լռութիւն է տիրում։ Պետրոս թագաւորը իր հետ գերեզման տարաւ մեր բոլոր յոյսերը. այժմ ռուսները չեն նայում դէպի մեր կողմերը, թէև շարունակ յոյս են տալիս։ Վանքից դուրս եկայ, չը գիտէի թէ դէպի որ կողմ դարձնեմ իմ ձիու գլուխը։ Արեւելքում Մուղանի անապատն է, արեւմուտքը օսմանցիներին է պատկանում։ Մնում էր հարաւը. էլի Պարսկաստանը, պառաւ, մաշված Պարսկաստանը... Նա շատ հարուածներ է տուել մեզ, բայց աւելի վատ հարուածներ ինքը ստացել է ուրիշներից։ Հին գազանը այժմ մի լէշ է, որի վրա աչք են տնկել բազմաթիւ արծիւներ։ Բայց նա դեռ ճիրաններ ու ատամներ ունի։ Օսմանեան զօրքերից մի բաւական ստուար հատուած գնաց այդ գազանի դէմ և մեր Գիւլստանն ու Ջրաբերդը այլ ևս այնպէս ոտնակոխ չեն, ինչպէս առաջ։ Թող գազանը քիչ էլ մռնչայ, քիչ էլ հանէ իր ճանկերը, օսմանցիների մի մասն էլ կը հեռանայ մեր երկրից։ Ահա և օգնութիւն...

—Այլ ևս չեն հեռանայ... Թահմազը շուտով կը քաշվի Խօրասանի կողմերը, որ այնտեղ հանդարտ պատրաստվի։

—Ուրեմն հարաւն էլ չէ օգնում... Մենակ ենք, ուր որ գնում ենք, ճակատներս խփում ենք քարերին։ Մեր մէջ, տնային կերպով, գուցէ հնար լինէր մի բան մտածել, գլուխ բերել։ Գիւլստանը, Ջրաբերդը, Դիզակը և դրանց հետեւելով նաև Խաչէնը կարող էին մօտ հինգ հազար մարդ հանել։ Բայց ծուռ է կռուի դաշտը։ Օսմանցիները նստած են մեր տներում. դուրս անել նրանց չէ կարելի, իսկ կռուելու համար պէտք է, որ մենք դրսից սկսենք և սրով ու հրով գնանք մեր տների վրա... Բացի դրանից Վարանդան... Ա՛հ, եթէ կարելի լինէր կտրել նրան, դէն գցել մեզանից։ Բայց դա անհնարին է. Վարանդան մեր հինգ մէլիքութիւնների մէջ ձեռքի կամ ոտի տեղը չէ բռնում, որ կտրենք ու հեռացնենք։ Նա մեր սրտին շատ մօտիկ տեղն է, և սուր մխել այդ տեղը անխելքութիւն կը լինի։ Թշնամին շատ պինդ է նստել այնտեղ և մեզ միշտ կը ջարդէ։ Դրսում օգնող չը կայ, իսկ տանը ողբալի է մեր դրութիւնը։

—Մեծ սխալ էր Վարանդան կանանց ձեռքին թողնելը, յանկարծ տաքանալով ասաց Ասլանը։

Նա մոռացաւ որ այդ կանայք Մէլիք-Աւանի հարազատներն են. այդ վարկեանին նրան տանջողը անարդար իրողութիւնն էր։ Դիզակի տէրը, սակայն, շատ մեղմ կերպով նայեց նրան, նոյն իսկ հաւանութեան նշան արաւ գլխով։

Ասլանը առաջ տարաւ իր խօսքը։

—Վարանդան պէտք էր յանձնել տղամարդի, և այժմ նա մեր հիւանդոտ կողմը չէր լինի։ Կինը աշխարհ կառավարող չէ... Երէկ մեր Պօղոսը արտասունք թափեց, երբ տեսաւ մեր սարերը։ Հինգ ամսվայ կարօտը նրան դարձրել էր մի երեխայ, որ յանկարծ տեսնում է իր մօրը։ Քարագլուխ գիւղի մօտ հանդիպեցանք մի քանի մարդկանց. նա մոռացաւ ամեն զգուշութիւն, յետ մնաց և սկսեց խօսել նրանց հետ։ Մէկ էլ տեսայ, Պօղոսս ձին քշում է իմ ետևից և կանչում է ինձ, կարծես մի դժբախտութիւն է պատահել։ Մօտեցաւ, նա այլ ևս Պօղոսը չէր. յուսահատ, տխուր, կասես թէ թխոցի միջից է դուրս եկել։ Նա իմացել էր գիւղացիներից թէ ինչեր են պատահել Աւետարանոցում և պատմեց ինձ ախ ու վախով։ Ճիշդն ասած, ես չը հաւատացի և, բարկանալով Պօղոսի վրա, պատուիրեցի առաջ գնալ և աշխատել մինչև երեկոյ հասնել Տող ու իմաց տալ քեզ իմ գալուստը։ Ինքս բաւական ուշ հասայ այնտեղ, համարեա կէս գիշեր էր։ Պօղոսը վերադարձել էր. վազելով իմ ձիու առաջ, բռնեց սանձը, յայտնեց որ ճիշդ էր Քարագլխի մօտ լսածը և նորից պատմեց Աւետարանոցի դէպքերը, ապա միայն ասաց թէ դու առաւօտն այստեղ կը լինես... Պակասն այդ սիրահարութիւնն էր. մեր ողբալի դրութեան մէջ պակասում էր այն, որ Մէլիք-Յուսէինի աղջիկը թիւրք բէկին գնայ...

—Նա միայն Մէլիք-Յուսէինի աղջիկը չէ, իմ քրոջ աղջիկն էլ է, ասաց Մէլիք-Աւանը մի խուլ և տխուր ձայնով։

—Եւ ինչ կը լինի, մէլիք...

—Ես էլ այդ հարցն եմ տալիս։ Ես էլ քեզ պէս երէկ եմ լսել, ճանապարհին, երբ գալիս էի Ջրաբերդից։ Աւետարանոց չը գնացի, ուզում էի իմանալ ինչ լուր կայ քեզանից։ Ես սպասում էի քեզ։

—Վարանդան կորած է։ Մէլիք-Յուսէինի ժառանգը կը դառնայ Սիւլէյման-բէկը։ Սա, ի հարկէ, ոչինչ բան է սիրահարված աղջկայ համար...

—Դու շատ ուռցրիր մի փոքրիկ անցքը, տհաճութեամբ պատասխանեց Մէլիք-Աւանը, թոյլ չը տալով որ երիտասարդը վերջացնէ իր խօսքը։—Չափազանցնելը յատուկ է վախկոտ մարդկանց. իսկ դու դրանցից չես։ Ես հաւատում եմ այդ պատմութեան, որովհետեւ ճանաչում եմ իմ քրոջ աղջկան։ Պապերի խօսք է, որ անսովոր երեխան կուտէ իր գլուխը։ Եւ իրաւ, զարմանալի խելօք, շնորհալի երեխայից պէտք է սպասել կամ երեւելի գործ, կամ մեծ յիմարութիւն։ Թողնենք երեխային. նրա արածը ընտանեկան պատուի հարց է և ոչ աւել. այդ ընտանիքում ներկայ են և իմ սպիտակ մազերը...

(Կը շարունակվի)

վրդի և թագաւորների բախտը շրջվեց դէպի ձախ։ Ամբողջ թագաւորութիւնը երեքի բաժանվելով՝ թագաւորների և իշխանների մէջ սկսվեց սարսափելի կռիւ ու երկպառակութիւն, որից օգուտ քաղելով արտաքին թշնամին՝ յաճախ յարձակվում էր Վրաստանի վրա և երկիրը քայքայում։ Այդ տևեց մինչև 16-րդ դարի վերջը։ 17-րդ դարի սկզբից սկսվում է վրաց պատմութեան հերոսական շրջանը, որովհետև վրացիները, ինչպէս ասում են, փոքր ինչ խելքի եկան։ Եւ հէնց այդ ժամանակ մի քանի վրացիներ յայտնի դարձան իրանց հերոսութեամբ։ Դրանցից էր և Լուարսաբ թագաւորի ժամանակ (1605—1616) ապրող, նրա աներձագ՝ Թիֆլիսի կառավարիչ Գիօրգի Սաակաձէն, որը վրաց պատմութեան մէջ մեծ կառավարչի անուն է վայելում։ Նոյն Սաակաձէի պապը, Յովսէփ Թիֆլիսեցին, իր պօէմայի մէջ նկարագրում է վրաց պատմութեան յիշեալ հերոսական շրջանը։ Նա զմայլված Սաակաձէի վրա, պատմում է թէ ինչպէս նա մտերմացաւ Լուարսաբ II-ի հետ, ինչպէս ձեռք բերեց նրա սէրը, ինչպէս անուն ստացաւ ժողովրդի մէջ իր արշաւանքներով, և ինչպէս վերջը ժողովուրդը թշնամանալով նրա հետ՝ ուզում էր սպանել Սաակաձէին, բայց նա, բարկացած, փախչում է Պարսկաստան, և մտերմանում Շահ-Աբասի հետ։ Էլ ո՞ւր մնաց նրա մ ե ծ ո ւ թ ի ւ ն ը։ Այդ բաւական չէ։ Հեղինակը թագցնում է մի հանգամանք, որը իսկապէս աղոտացնում է Սաակաձէի մեծութիւնը և մինչև իսկ նրան սաստիկ ստոր մարդու կերպարանք տալիս։ Այդ այն է, որ նա Շահ-Աբասի մօտ ուրանալով քրիստոնէութիւնն ընդունելով մահմեդականութիւն՝ առաջնորդում է պարսիկներին դէպի իր հայրենիք Վրաստանը և Շահ-Աբասին նրա բերում կախեթիա։ Շահ-Աբասը աւերում է ամբողջ Վրաստանը, 70,000 մարդ կոտորում, 100,000 մարդ գերում և ապա յետ դառնում Պարսկաստան՝ դարձեալ իր հետ տանելով Սաակաձէին։ Երևելի հայրենասէր, երևելի հերոս... Սաակաձէին պարսիկները նեղացնում են, չարչարում է Յովսէփ Թիֆլիսեցին, և մի անգամ բազմաթիւ զօրք վերցրած իր հետ՝ գալիս է վրաց դէմ պատերազմելու, բայց այս անգամ յարմար ժամանակ գտնելով՝ անցնում է վրաց կողմը և պարսիկներին դուրս անում հայրենիքից։ Վերջը հայրենիքում շատ քաջութիւններ անելուց յետոյ մի «ուրիշ դիտաւորութեամբ» (ինչ դիտաւորութեամբ) թողնում է Վրաստան և գնում է Թիւրքիա իր արիւնարբու թշնամի սուլթանի մօտ և նրան հաւատարմութիւն խոստանում։ Երևելի հերոս... Սուլթանը սիրով ընդունում է նրան, կարգում է զօրապետ, յետոյ զօրք տալով ուղարկում է Հնդկաստան, որտեղ մ ե ծ կ ա ռ ա վ ա ր ի չ ը (?) նուաճում է բազմաթիւ քաղաքներ ու գաւառներ... Սուլթանի համար և ձեռք է բերում մեծ փառք։ Ի լրումն ամենայնի, սուլթանի կինը ճախանձելով՝ սպանել է տալիս այդ «հերոսին»...

Պօէման, ճիշդ է, գրված է ոտանաւորով, և լի է զգացմունքով, սակայն հեղինակը շատ տեղ մեղանչում է պատմութեան դէմ, ծածկելով Սաակաձէի մասին այն դէպքերը, որոնք իսկապէս նրան փոքրացնում են, օրինակ Շահ-Աբասին առաջնորդելը դէպի Վրաստան, և մահմեդական դառնալը... Էլ ո՞ւր մնաց մ ե ծ ո ւ թ ի ւ ն ը։ Միթէ վրացիների մէջ մեծ է կոչվում այն մարդը, որը ուրանալով իր կրօնը, քրիստոնէութիւնը, առաջնորդում է մահմեդական թշնամուն դէպի իր հայրենիքը և ոտի տակ տալիս նրան...

Դ. Տէր-Դաւթեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագրով)

Բաթում, յունվարի 26-ին

Յայտնում ենք սրտագին ուրախութիւն «Մշակի» վաղուց սպասվող ամենօրեայ հրատարակութեան համար։ Ցանկանում ենք ապագայում ևս լայն գործունէութիւն՝ մարդասիրութեան և առաջադիմութեան շաւղի վրա, որ նախագծել է «Մշակի» անմոռանալի և թանգագին հիմնադիրը։

Մարտին Շաթիրեան, Կարապետ Խաչատրեան, Յակոբ Քոչարեան, Ղուկաս Սամուէլեան, Ալէքսանդր Շաթիրեան, Արզուման Աւագեանց, Միքայէլ Համբարձումեան, Յովհաննէս Տէր-Մկրտչեան, Արտեմ Ձգնաւորեան, Արշակ Ծատուրեան, Արամ Մակարեան, Սարգիս Ձգնաւորեան, Գէորգ Կողեանց, Խաչատուր Մակեդոնեան, Եգոր Շահրազեան, Եսայի Յարութիւնեան, Թևան Խաչատրեան, Սարգիս Մակարեան, Սեդրակ Շահնազարեան, Քրիստափոր Ասլանդարեան, Հայրապետ Գասպարեան, Հրաչեայ Ադամեան, Շաքար Քոչարբաղեան, Գրիգոր Գրիգորեան, Միքայէլ Մերուժնութեան, Կարապետ Հայրապետեան, Առաքել Ներսիսեան, Վասիլ Ջաւարեան, Աշոտ Աւագեան, Սարգիս Հայրապետեան, Կարապետ Մեղաւորեան, Ֆրանց Աբոեան, Մարտին Զարաեան, Բենիամին Դօլլաթեան, Գալուստ Փոկաջեան, Արսէն Ամիրզադեան, Մատթէոս Յակոբեան, օրիորդ Սաթենիկ Ադամեան, Եղիզբարեան, Հայկ Սողոմոնեան, Գրիգոր Փէյլիվանեան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագրով)

Վանք, յունվարի 1-ին

Շնորհաւորում ենք յարգելի «Մշակի» 25-ամեակը, ցանկանալով նրան երկար տարիներ և յուսալով, որ երբէք չի փոխի այն ուղղութիւնը, որին հետևում է 1872 թւից։

Կարապետեանց, Բաղդասարեանց, Խաչեանց, Ստեփանեանց, Խաչիեանց, Աւրիեանց, Կոստանեանց, Խախանեանց, Տէր-Սրապիօնեանց, Տէր-Ստեփանեանց, Աբրահամեանց, Բաղդասարեանց, Յակոբեանց, Աւրիեանց, Սինանեանց։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Ախալցխա, յունվարի 18-ին

«Մշակի» ամենօրեայ դառնալու լուրը մեծ ուրախութիւն պատճառեց մեզ։ Ըստ «Մշակի» մտքի և գաղափարի բարեկամներս, չտեսի բարեմաղթութեան հետ միացնելով և մերը, ցանկանում ենք անյողդողդ յարատևութիւն՝ անմոռանալի հիմնադիր Գրիգոր Արծրունու նախագծած հանրահաչ ուղղութեամբ անշեղ և անսայթաք կերպով առաջ ընթանալու։ Դէպի առաջ «Մշակ», առանց ուշադրութիւն դարձնելու մեծապատիւ չարչիների և խաւարի ծնունդ բ ո ւ ե ր ի աղաղակներին, որովհետև «терпеніе и трудъ—все перетрутъ»։

Խաչատուր Զիլինկարեան, Յովհաննէս Նալբանդեանց, Ալէքսանդր Այվազեանց, Մխաք Խաղաղորդեան, Յակոբ Դուշուկեան, Սեդրակ Ադամեան, Մկրտիչ Մուրադեան, Գասպար Դուլակեան, Դաւիթ Բազբեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Բագու, յունվարի 21-ին

Խնդրեմ «Մշակի» մօտակայ համարներից մէկում մի անկիւն շնորհէք այս նամակիս, որը ուղղված էր «Արձագանքի» խմբագրութեան յունվարի 3-ին, սակայն ինձ անյայտ պատճառներով լոյս չը տեսաւ։ «Արձագանքի» № 151-ի մէջ, պ. Ա. Բալաեան, զանազան դատողութիւններ անելով Մօլիէրի «Տարտիւֆ» պիէսի ներկայացման մասին, թոյլ է տալիս իրան «թատրոնական ղեկավարներ» բառերի տակ չարամիտ ակնարկութիւններ անել այստեղի հայ թատրոնական գործին մօտիկ անձնաւորութիւններից մի քանիսի հասցէին։ Նա ասում է, որպէս թէ ամբողջ խումբը դժուարանում է այս կամ այն ներկայացումը տալու, տրտնջում, բողոքում է, թէ յոգնած է, ոյժ չունի, սակայն լսող, ուշադրութիւն դարձնող չը կայ. Թատրոնի ղեկավարները ոչ միայն չեն ուզում լսել, այլ և ամբողջ խմբի կամքի հակառակ ներկայացումներ են գլուխ բերում և «անքաղաքավարի» ու «գռեհիկ» կերպով բռնանում, սպառնալիքներ կարդում և այլն։

Իբրև պատասխանատու մէկը այստեղի թատրոնական գործավարութեան՝ պարտք եմ համարում թէ իմ և թէ միւս պատասխանատու անձանց կողմից յայտարարել, որ պարոնի գրածները միանգամայն հեռու են ճշմարտութիւնից։ «Ամբողջ խումբը» երբէք ոչ տրտնջացել և ոչ բողոքել է այս կամ այն կարգադրութեան, այս կամ այն պիէսի դժուարութեան դէմ և երբէք էլ նրա կամքի հակառակ ներկայացում չէ տեղի ունեցել։ Այդ մի յանդուգն զրպարտութիւն է, որ ընդունակ են յօրինելու միմիայն Բալաեանի նման «ռեցենզենտ»-ները։

Մինչև այժմ միմիայն մի փոքրիկ անհամաձայնութիւն է ծագել՝ այն էլ ոչ թէ ուղղակի թատրոնական մասնախմբի, այլ ռեժիսեօրի և տիկին Աւետեանի մէջ։ Եւ ահաւասիկ խնդիրը։ Յարգելի տիկինը, հակառակ ռէժիսեօրի կարգադրութեան, «Ամուսիններ» պիէսայի մէջ չէր ուզում ստանձնել Սէսիլի դերը, առարկելով, թէ «աղախնի աննշան դեր է»։ Ռէժիսեօրը, խմբի այդ անմիջական պատասխանատու ղեկավարը, չունենալով աւելի յարմար և ազատ դերակատար, կրկին առաջարկում է, բայց տիկինը ոչ միայն մերժում է, այլ և թողնում և հեռանում է։ Ռէժիսեօրը՝ չը նայելով տիկնոջ բռնած՝ դիսցիպլինայի հակառակ ընթացքին, դարձեալ փորձ է փորձում յորդորելու, խնդրելու, բայց իզուր։ Այդ հանգամանքներից դրդված՝ նա—համաձայն իրան տրված հրահանգների—հրաժարականի հարց է դնում։ Այդ հարցը ծագեցնելուն պէս՝ խնդիրը կերպարանափոխվում է։ Միջոցներ են ձեռնարկում ռէժիսեօրի կտրական առաջարկը փոխելու համար։ Տիկինը, Ա. Բալաեանի հետ միասին այդ մասին դիմեց և տողերիս գրողին, սակայն իզուր. ռէժիսեօրի վճիռը վճիռ էլ մնաց... Գործ դրած ջանքերը ի դերև ելնելուց յետոյ՝ տիկին Աւետեանը գնում և ստանձնում է մերժած դերը։

Ահա խկական չարժաւիթը, որ «պատուասէր» Բալաեանին դրդել է լրագրութեան դիմելու և այս մասնաւոր երևոյթը ընդհանրացնելով՝ յարմար առիթ է սեպել անուանարկելու մասնախմբի մի քանի անդամներին, որոնք առանց որ և է շահախնդրութեան ամեն ջանք գործ են դնում, նիւթական զոհեր կրում թատրոնական գործի աջողութեան և բեմի բարգաւաճման համար։ Պարոնը կարող է գովել կամ պարսաւել այս կամ այն դերասանին, բայց հրապարակօրէն կեղծել, աղաւաղել փաստերը, սուտ խօսել յայտնի նպատակներով, դա ոչ թէ վայել չէ նախկին մի ուսուցչի, այլ և...

Մենք ուշադրութիւն չէինք դարձնի և այսքան երկար չէինք զբաղվի Ա. Բալաեանի վարմունքով, եթէ նրա այդ չարանենգ ակնարկութիւնները առաջին անգամը լինէին և մեծ տեղ չը բռնէին «Արձագանքի» սիւնակներում։

Հ. Մելիքեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեր թղթակիցը գրում է մեզ Կ. Պօլսից. «Արթին փաշա Տատեան քաղաքական ժողովոյ ատենապետութենէն ու անդամակցութենէն հրաժարվեց։ Լուրը հոս մեծ յուզում է առաջ բերած և ցոյց կը տայ Արթին փաշայի և պատրիարքին քաղաքականութիւններու տարբերութիւնը։ Քաղաքական ժողովը չէ ընդունած հրաժարականը և ջանքեր են լինում Արթին փաշային համոզելու, որ ետ առնու իր որոշումը։»

—

Երէկ, չորեքշաբթի, յունվարի 28-ին, Թիֆլիսում տեղի ունեցաւ բժիշկ Կրուզենշտերնի թաղումը։ Հանգուցեալի բազմաթիւ յարգողները, զանազան հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչների հետ միասին՝ մասնակցում էին յուղարկաւորութեան։ Կայսերական բժշկական ընկերութիւնից, Օլգայի մանկաբարձական ինստիտուտից, Մարկօզովի վիրաբուժարանից, բժիշկներից, ինստիտուտի աշակերտուհիներից և մասնաւոր յարգողներից դրված էին աւելի քան տասնհինգ պսակներ։ Բժիշկ Կրուզենշտերն Թիֆլիս քաղաքի ամենալաւ բժիշկներից մէկն էր։ Նրա մասնագիտութիւնն էր մանկաբարձութիւն և կանանց հիւանդութիւններ։ Բազմաթիւ կանայք, թաղված խոր վշտի մէջ, ուղեկցում էին դագաղին, նոյն իսկ շ ա տ ե ր ը լաց էին լինում։ Հանգուցեալի անձնաւորութեամբ մեր քաղաքի հասարակութիւնը կորցրեց մի օրինաւոր մարդ։

—

Ինչպէս յայտնի է, ներքին գործերի մինիստրը 8 ամսով դադարեցրեց Վլադիկավկազի «Казбекъ» լրագիրը։ Այժմ նրա հրատարակիչը, Ս. Կազարով, յայտարարում է, որ լրագրի բաժանորդները, իրանց ընտրութեամբ, կարող են ստանալ հետևեալ երեք լրագիրներից մէկը՝ կամ «Тифл. Листокъ» կամ «Сѣверный Кавказъ» և կամ «Терск. Вѣдомости», և եթէ ոչ մէկը չեն ցանկանում՝ կարող են յետ ստանալ իրանց փողերը։

—

Վիէննայի «Frei Osmanische Post» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը հաղորդում է, որ թիւրքաց կառավարութեան ագենտ Բիւլբիւլեան կարողացել է իր կողմը թեքել հայոց հասարակութեան ծանօթ Մինաս Չէրազին։ Մենք հրաժարվում ենք հաւատալ այդ անախորժ լուրին, և սպասում ենք դրա հերքման։

—

Ինչպէս յայտնի է, Թիֆլիսի քաղաքային հիւանդանոցը բաց է թողնում չքաւոր դասակարգի համար ձրի դեղեր։ Այժմ Թիֆլիսի մի դեղագործ, Մէլիք-Նուբարեան անունով, բողոք է տուել Թիֆլիսի նահանգապետին քաղաքային վարչութեան դէմ, առարկելով թէ ձրի դեղեր տալը վնասում է դեղագործների շահերին։ Նահանգապետը իր կողմից դիմում է արել քաղաքային վարչութեան։ Թիֆլիսի դումայի վերջին նիստում քննվեց այդ հարցը և որոշվեց՝ դիմել բարձր իշխանութեան, խնդրելով պ ա շ տ օ ն ա պ է ս հաստատել քաղաքի իրաւունքը ձրի դեղեր մատակարարելու չքաւորներին։ Պ. Մէլիք-Նուբարեան Թիֆլիսի մէջ առաջին դեղագործը լինելու պատիւը չունի, բայց այդ տեսակ մ ա ր դ ա ս է ր բողոք բարձրացնելու պատիւը, խոստովանում ենք, ամբողջապէս նրան է պատկանում, և երևի ոչ ոք էլ չի ցանկանայ նրանից խլել երբ և իցէ այդ մեծ պատիւը...

—

Երևանում, ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողներին, անցեալ ամիսներում քննվեց պրիստաւ Չետվերիկովի գործը, որով նա մեղադրվում էր կաշառակերութեան մէջ։ Այդ մասին տեղական ռուս լրագիրները տեղեկութիւն քաղեցին «С. Петербургскія Вѣдомости» լրագրում տպված մի թղթակցութիւնից, իսկ նրանցից մէկը մինչև անգամ յանդիմանեց Պետերբուրգի լրագրի թղթակցին, որ թողնելով Թիֆլիսը, նա իր նամակը ուղարկել էր մայրաքաղաքի լրագիրներին։ Դրանով, ի հարկէ, ռուս լրագիրը ուզում է արդարանալ իր ընթերցողների առաջ։ Բայց բոլորովին իզուր. նա կարող էր ժամանակին քաղել տեղեկութիւններ «Մշակի» մէջ տպված թղթակցութիւնից։ Նոր չէ, որ տեղական ռուս մամուլը աւելորդ է համարում ուշադրութեամբ հետևել տեղական լեզուներով հրատարակվող լրագիրներին։ Մենք գիտենք դէպքեր, երբ «Մշակի» մէջ տպված լուրերը տեղական ռուս լրագիրներն արտատպել են, բայց վերցնելով ոչ թէ անմիջապէս «Մշակից», այլ մայրաքաղաքի լրագիրների արած թարգմանութիւնից։

—

Բագուից, պ. Սիմէօն Յովհաննիսեանց «Մշակի» 1898 թ. մի օրինակը թողել է խմբագրութեան տրամադրութեան տակ։ Մենք այդ օրինակը որոշեցինք ուղարկել Գանձակի գաւառի Ռուկանապատ գիւղի դպրոցին։

—

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶԻՑ մեզ գրում են. «Մի խումբ ինտելիգենտ անձանց աշխատութեամբ՝ մօտ օրերս աջողվեց հիմնել մի շատ համակրելի ընկերութիւն, որի նպատակն է՝ յարմար ժամանակներում կազմակերպել կ ր թ ա կ ա ն զ բ օ ս ա ն ք ն ե ր ու ճանապարհորդութիւններ աշակերտների համար։ Մենք ուրախութեամբ հաղորդում ենք այս նորութիւնը, ի սրտէ ցանկանալով, որ այդ տեսակ ընկերութիւններ հիմնվեն Կովկասի և ուրիշ տեղերում։ Ինչպէս յայտնի է, Արևմտեան Եւրոպայում, օրինակ Շվէյցարիայում, Դանիայում, Շվեցիայում և այլ տեղերում, աշակերտական և առհասարակ մանկական ճանապարհորդութիւնների ընկերութիւնները վաղուց գոյութիւն ունեն և տարուց տարի բազմանում են։ Պարզ է, որ զարգացնելով երեխաների զգայարանքները՝ ուսանողական—կրթական ճանապարհորդութիւնները կազդուրում, ամրացնում են երեխաների առողջութիւնը, տալիս են նրանց հարուստ նիւթեր մտաւոր զարգացման համար։ Վլադիկավկազի ընկերութեան անդամ կարող են գրվել երկու սեռի անձնաւորութիւններ առանց ազգի ու կրօնի խտրութեան։ Անդամավճար նշանակված է տարեկան ոչ պակաս քան 3 րուբլի»։

—

ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Յունվարի 14-ին քաղաքային ակումբի դահլիճում կայացաւ պարահանդէս Սիմֆերօպօլի հայոց ս. Վերափոխման եկեղեցու նոր կազմակերպված «Աղքատների հոգաբարձութեան» օգտին։ Զուտ արդիւնք մնաց 367 ր.։ Շնորհակալութեան արժանի են՝ տ. տ. Ե. Քուչնարեան, Թոփալեան, Ե. Սեֆերեան, Մ. Քիրլիեան, Ա. Ջաքիեան, Կ. Պապիեան և օր. Ե. Դոմբիլեան, որոնք ամեն կերպ աշխատեցին պարահանդէսը գլուխ բերելու և նպաստեցին նրա աջողութեանը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐՕ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ

—

Աւստրօ-Ունգարիայի մէջ ծագած ազգայնական կռիւը այնքան ընդհանուր ծաւալ է ստացել, որ մուտ է գործել և կրթական հաստատութիւնների մէջ։ Համալսարաններում և միւս բարձր ուսումնարաններում ուսանողների ցոյցերը այնպիսի բնաւորութիւն են ստացել, որ կառավարութիւնը ստիպված է փակել համալսարանները միմեանց ետևից։ Ահա ինչ են հեռագրում Վիէննայից այնտեղի համալսարանի անկարգութիւնների մասին։ «Համալսարանում գերմանացի ուսանողները խմբվելով՝ պտտում էին լսարանները և պահանջում էին դադարեցնել դասախօսութիւնները։ Աղմուկը այնքան մեծ էր, որ պրօֆէսօրներից շատերը ստիպվեցան թողնել ամբիօնը։ Բնագէտ Ցուկէրկանդլ պրօֆէսօրը կարդում էր դռները փակած, բայց գերմանացի ուսանողները կոտրեցին դռները և փայտերով մտան լսարանը. պրօֆէսօրը ստիպվեց ընդհատել դասախօսութիւնը։ Յայտնի սլավիստ պրօֆէսօր Եագիչ փորձեց մինչև վերջը տանել դասախօսութիւնը, բայց նա էլ ստիպվեց հեռանալ։ Համալսարանի ընդհանուր սրահում գերմանացիները հայհոյեցին չէխերին և պոկեցին պատից չէխերէն լեզուով յայտարարութիւնները։ Կռիւ ծագեց և մինչև իսկ դանակներ գործ դրեցին։ Ռէկտորը յայտարարեց, որ համալսարանը փակվում է մի շաբաթով։ Միւս համալսարաններում ևս ուսանողները դասախօսութեան չեն յաճախում։

ՆԱՄԱԿ ԲՕԼԳԱՐԻԱՅԻՑ

—

Վ ա ռ ն ա, յունվարի 18/30-ին

Կ. Պօլսի հայոց թերթերը կը հրատարակեն Էջմիածնայ սինօդին մի հեռագիրը, որով կը հերքվի «Բիւզանդիոնի» մէջ տպած լուրը՝ Էջմիածնի վանքին գանձէն կատարված գողութեան մասին։

Թէ որքան իրաւունք ունէինք ըսելու, որ Օսմանեան պատրիարքին Հայաստանի կարօտելոց համար յանձնված գումարները իրանց նպատակին չեն հասներ, այդ ցոյց կուտայ հետևեալ բընորոշ պարագան:—Յունվարի 8/20-ին, Պօլսոյ հայ թերթերուն նայելով, պատրիարքը, բանախօսութեան մը մէջ, խ ո ս տ ո վ ա ն ե ր է, թէ պատրիարքարանի պաշտօնէից ամսականները նպաստներէն կը վճարվին:—Հետևեալ մի օր, նոյն ինքն «Բիւզանդիոն» (լսեցէք) ձայն բարձրացուց այդ տարօրինակ վարչութեան դէմ: Կը յայտնվի այժըմ, ինչպէս կը հաստատէ նոյն լրագիրը, որ պատրիարքարանի բոլոր հասոյթները, վերջերս կառավարութեան տուած 40,000 ղրուշը (մօտաւորապէս 3,350 րուբլի), բոլոր այն նուէրները, որոնց մէջ «Հայաստանի կարօտելոց» չէ յիշված յատկապէս, պատրիարքարանի պաշտօնէից, հետևապէս և պատրիարքին են յատկացված: Այդ խոստովանումն լրագրաց մէջ գրվածն է: Անչուշտ դժուար է հաւատալ, որ այդքանով բաւականանան մեր ջոջերը: Ուրախ ենք, որ պատրիարքն ինք և իւր օրգանները այն ս ի ն ի գ մ ը ունին, որ բացէ ի բաց կը յայտնեն եղածը: Իսկ եղածը [illegible]:

Կը տեսնենք, և ոչ առանց զարմացման, որ [illegible] «Հ ո ր ի զ ո ն» [illegible] «Մշակի» մէջ [illegible] Բ. Դրան պաշտօնեայ Նշան Էֆէնդի [illegible] է, որ զեռ վերջերս սուլթանի կողմանէ նոր աստիճան մը ստանալու արժանացաւ… Չէք ուզեր, այնպէս չէ՞, աւելին իմանալ իր մասին:

M.

ՆԱՄԱԿ ԿԻՊՐՈՍԻՑ

Լ ա ռ ն ա կ ա, յունվարի 7/19-ին

Մէկ ամսից աւելի է, ինչ այստեղ, հայոց սըրճարանում բացված է ընթերցարան. բացի դրանից չաբաթական մէկ անգամ լինում են և հրապարակական դասախօսութիւններ: Գաղթական տարրի համար մեծ մխիթարութիւն է այդ բանը: Շաբաթը մի անգամ, կիրակի օրերը, ազատ ժամերին, նա ունկնդիր է մեր ժողովրդի ներկայ կացութեան վերաբերեալ խօսակցութիւններին: Առ այժմ ստացվում են «Մշակ», «Մուրճ», «Բիւզանդիոն», «Մասիս», «Իրաւունք», «Փարոս», «Հայք», Արմէնիա» և արտասահմանեան այլ լրագիրներ: Գրքեր չատ քիչ կան, ընդամենը 15 հատ: Հրաւիրում ենք այս կէտի վրա ընթերցարանին օգնել ցանկացողների ուչադրութիւնը: Մի հարիւր գիրք կարող են մեծ գործ կատարել այսպիսի մի տեղում, ուր ամեն մի հայ, կտրված լինելով իր հայրենիքից, հետզհետէ ենթակայ է կորստեան վտանգին: Գաղթականների որոշ մասը բացի Թուրքերէնից ոչ մի լեզու չը գիտէ: Դրանք բոլորն էլ Կիլիկիայի Թրքախօս տեղերից են: Այդ բանն աչքի առաջ ունենալով, ընթերցարանի և դասախօսութեան նախաձեռնողները նոյն սրճարանում երեկոները ունեն դասատուութիւն հայերէնից և այլ առարկաներից: Որչափ սփոփիչ է, երբ մարդ տեսնում է հայերէն ոչ մի բառ չը հասկացող այնթապցին, քիլիսցին, արհամարհելով իր հասակը, իր աղքատութիւնը, չտապում է գալ և հայերէն կարդալ գրել սովորել: Յաջողութիւն ենք ցանկանում գործիչներին:

Այստեղի որբանոցի մէջ դժգոհութիւնը հետզհետէ սաստկանում է: Կանայք կան, որոնք աւելի լաւ են համարում կրկին վերադառնալ ե ր կ ի ր, քան թէ որբանոցի տնօրէն-տիկնոջ անսիրտ և կոպիտ վերաբերմունքը տանել: Մէկ օրինակ բաւական է ցոյց տալու, թէ ինչ բռնութիւն է գործ դրվում որբանոցի մէջ ապաստանող՝ բռնութիւնից փախած Թչուառների վրա: Ամեն մի նամակ, որ գրվում է որբանոցից դուրս ուղարկելու և ամեն մի նամակ, որ գալիս է դրսից, անպատճառ պիտի բացվի և Թարգմանվի տիկնոջ ներկայութեամբ, և յետոյ, եթէ բարեհաճի, այդ դէպքում միայն կը թոյլատրվի տեղ հասցնել: Բնիկ գէյթունցի կանայք խիստ առելութեան են մատնված տիկնոջ կողմից, որովհետև նրանք թիւրք գինւորներ են մորթել…

Ընթերցողին յայտնի է մեր նամակներից, թէ ինչպէս տիկնոջ որդին թէ որդեգիրը մի գաղթականի գլուխն էր պատռել: Թէպէտ գործը ոստիկանութեան հասաւ, բայց խ ո հ ե մ մարդիկ լաւ համարեցին հարցը փակել: Տիկնոջ չահը այդ էր պահանջում. մինչդեռ Կիպրոսի օրէնքով ծե[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԺԸՆԵՎԻՑ

Ժընև, յունվարի 15/27-ին

Երէկ, յունվարի 14/26-ին, այստեղի հայ ուսանողութեան [illegible] Chanson d'amour և Tarentella, [illegible] Adagio և scènes de la Gzarda: [illegible] պատկերներին, n'en parlons pas! անմպաստ կարծիք պիտի ունենայինք Ժընևի հայ ուսանողութեան մասին, եթէ այսպիսի մի երևոյթ բաւարար համարէինք: Իսկ թէ ինչու այս երևոյթին հայկական անուն էին տուել, մութ է մեզ համար: Բէլ-վիւ հիւրանոցի դահլիճը, ուր տեղի ունէր պարահանդէսը, ծայրէ ի ծայր լի էր բազմութեամբ. արդիւնքը յայտնի չէ մեզ:

Երևոյթին առիթ ունեցանք ծանօթանալու մի հայախօս չվէյցարուհու հետ, որի մաքուր, միանգամայն հայկական պարզ առոգանութիւնը, զարմացնելու հետ միասին, հիացրեց մեզ. օրիորդը—Hortense Berchier—վարժուհի է Ժընևին մօտիկ մի գիւղում. բացի հայերէն լաւ խօսելուց, նաև գրում, կարդում է մեր լեզուով: Բաւական պարզ գաղափար ունի գրաբարի և Թիւրքաց Հայաստանի և Ղարաբաղի բարբառների մասին. վերջին բարբառով, ինչպէս ասում են, բաւական աչխոյժ խօսում է նա: Բնորոշ է այն, որ օրիորդը հայերէնը սովորել է գլխաւորապէս այն չրջանում, ուր հայ օրիորդներից չատերը չաբաթական մի անգամ հայերէն չեն բարեհաճի խօսել: Միթէ հայախօս չվէյցարուհին գոնէ բարի նախանձ չը պիտի յարուցանէ այդ հայուհիների մէջ:

Ա. Տ. Ց.

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 յունվարի: Յունվարի 26-ին Թագուհի կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնան այցելեց աղնուատոհմ օրիորդների կայսերական կըրթիչ ընկերութիւնը և այրիների տունը:

Նչանակվում է գրէնադէրեան վրաց գնդի հրամանատար գնդապետ Լիսօվսկի կովկասեան զօրաբաժնի չտաբի գլխաւոր:

Ներքին գործերի մինիստրը որոչեց կրկին թոյլ տալ մասնաւոր յայտարարութիւնների տըպելը «Гражданинъ» լրագրում:

ՌՕՍՏՕՎ ԴՕՆԻ ՎՐԱ, 27 յունվարի: Ձիւնառատ ձմեռը Հիւսիսային կովկասում մեծ յոյս է տալիս ապագայ հունձի: Աչնանացանը չատ բարեյաջող պայմանների մէջ է գտնվում:

ՎԻԵՆՆԱ, 27 յունվարի: Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը հրաման արձակեց փակել բոլոր գերմանական համալսարանները, բացի աստուածաբանական ֆակուլտէտներից, ներկայ ամբողջ սեմեստրի ժամանակ:

ՊԵՏՐՕԶԱՎՕԴՍԿ, 27 յունվարի: Նահանգական զէմստվօյի ժողովը վճռեց գիւղական հասարակութիւններին նպաստ տալ հրդեհաչէջ խողովակներ գնելու համար:

ԿԱՅԻՐԷ, 27 յունվարի: Եգիպտական կառավարութիւնը վճռեց մի յայտագիր ուղարկել պետութիւններին՝ խնդրելով միջազգային յանձնաժողով նչանակել:

ՊԱՐԻԶ, 28 յունվարի: Զօլայի դատը: Դահլիճի դռները բացվեցին $11^1/_2$ ժամին. ահագին ամբոխը ներս խուժեց դահլիճը. տեղի ունեցաւ խառնակութիւն: Զօլայի երևալը դահլիճում առաջ բերեց զանազան տեսակ աղմկալի ցոյցեր:

Նիստը սկսվեց 12 ժամ 30 րօպէին: Նախագահը կարդաց Էստերհազէի նամակը, որը հրաժարվում է ցուցմունքներ տալուց: Դատարանը լսեց միւս վկաներին, որոնցից նչանաւորներն են՝ տիկին Դրէյֆուս, նախկին մինիստրներ Դիւպուի, Պուանկարէ, և Լէյս, գնդապետ Պիկար, Շերեր-Կեստներ: Կազիմիր Պերիէ ասեց, որ այն ժամանակից, երբ թողեց նախագահութիւնը, նա ոչինչ չը գիտէ Դրէյֆուսի գործի մասին: Նիստը փակվեց:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Յունվարի 27-ին

Լոնդոնի վրա 10 ֆունտ ստեռլ. 93 ր. 95 կ.

Բերլինի վրա 100 մարկ	45	90
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ	37	30
Ոսկի	—	—
Մսքսիքեան կայսերական	149	—
Բորսայական դիսկոնտ	5	$6^1/_2\%$
4% պետական ռենտա	$100^1/_4$	—
Ներքին 5% առաջին փոխառ.	284	—
— — երկրորդ	$262^1/_2$	—
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	218	—
5% պետական երկաթուղ. ռենտա	$99^1/_4$	—
4% ներքին փոխառութեան [illegible]	$100^3/_4$	—
$4^1/_2\%$ գրաւ. թղթ. [illegible]	$100^3/_4$	—
[illegible]	101	—
Պետերբուրգի քաղաքային [illegible]	$101^7/_8$	—
[illegible]	$101^3/_8$	—
Մոսկվայի քաղաք. [illegible]	$101^3/_8$	—
Օդեսայի — —	$100^1/_4$	—
Թիֆլիսի — —	100	—
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6%	102	—
5%	100	—
Քութայիսի 6%	102	—
5%	100	—

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ փողոցների և այգիների տնկերը և ծառերը փչասելու և կտրելու համար՝ յանցաւորները կենթարկվեն օրինական պատասխանատուութեան: 1—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Ուրբաթ օր, յունվարի 30-ին, նչանակված է ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ: Ձիւնաւորականները պիտի լինեն իրանց նչանազգեստներով, մնացածները ֆրակ կամ սև սիւրթուկ հագած: Հիւրերը մուտքի համար վճարում են. զինւորականները 1 րուբլի, մնացածները 2 րուբլի: Սկիզբը երեկոյեան 9 ժամին, իսկ վերջը գիչերվայ 3 ժամին: 1—1

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Շաբաթ, փետրվարի 7-ին

Ի Ն Գ Ա Ց Ք

Թիֆլիսի հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան մի խումբ հայ մտաւորականներ կը ներկայացնեն առաջին անգամ

Ս Ի Ր Տ

Դրամա 5 գործ. հեղ. Գ. Սունդուկեանցի

Մասնակցում են օր. օր. [illegible] Ա. Աբելեան [illegible] N. N. և այլն

Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան: Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ Ընկերութեան գրասենեակում, Բարօնսկայա փողոց, № 12. իսկ ներկայացման օրը թատրոնի կասսայում, երեկոյեան 6 ժամին: 1—4

Թիֆլիսի հայոց կօնսիստորիայում այս յունվարի 30-ին ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ Է ԱՃՈՒՐԴ առանց կրկնաճուրդի, ս. Էջմիածնի տունը վարձու տալու համար, որը գտնվում է Գրեաղնայա կոչված փողոցում:

Անդամ կօնսիստորիայի

Գաբրիէլ քահ. Տէր-Գաբրիէլեան

(№ 10) 2—3

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

աշխատութիւն

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆԻ

ԳԻՆԸ 1 ՐՈՒԲԼԻ

Վաճառվում է Թիֆլիսում, կենտրօնական գրավաճառանոցում: (№ 10) 2—25

ԲԺՇԿՈՒՀԻ Ե. Ի. ՖՐԱՆՑԻՈՒՍ

Մասնագէտ կնոջական, բԹ-ային և ականջային հիւանդութիւնների

Ընդունում է 5—7 ժամը երեկոյեան, Վելիամինօվսկայա փողոց, տուն № 4, Դումայի հանդէպ:

(142) 11—30

ԲԱԳՈՒԻ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

կանօնադրութեան 17 և 26 յօդուածների համաձայն՝ յունվարի 30-ին, ուրբաթ օր, երեկոյեան 7 ժամին, ընկերութեան նոր չինութեան դահլիճում կը կայանայ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ, ուր կը քըննըվեն ու կը հաստատվեն անցեալ 1897 Թւի դրամական հաչիւները, կը քննվի ու կը հաստատվի խորհրդի կազմած նախահաչիւը ներկայ 1898 թ. համար և կը վճռվեն ընթացիկ գործեր:

(№ 9) 3—3

ԱԼԻՒՐԱՂԱՑՆԵՐ

ԳՈԼՈՐՇՈՒ ՋՐԻ և ՁԻԱՔԱՐՇ

Պատրաստում է, ինչպէս մասնագիտութիւն, ԻՆԺԵՆԵՐՆԵՐ

ԵՐՐԱԼՕՎԻ եւ ԱԼԻԽԱՆՕՎԻ.

Գործարանը, Թիֆլիսում, Ալէքսանդրեան փողոց, սեփական տուն:

(№ 102) 50—0

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ եւ ԸՆԿ.

կանօնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքչաբթի օրերը, երկու չաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքչաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքչաբթի, 4/16 փետրվարի ՄԻՆԳՐԷԼԻ չոգենաւը, նաւապետ ՇԷԼՏ: Եւ այդպէս չարունակաբար, երկու չաբաթը մի անգամ, չորեքչաբթի օրերը, ժամի 4-ին ճաչից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների ստանալու համար Թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիոնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլզարեանին, Կոլյուբեանինսկայա հրապարակ: ՆՈՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիոր Հերշկովիցին: (№ 76) 20—20

Ց Ա Ն Կ Ա Ն Ո Ւ Մ Ե Մ Գ Ն Ե Լ

կովկասեան և Անդրկասպեան ողջ վայրենի կենդանիներ, ինչպէս՝ ԵՂՋԵՐՈՒՆՆԵՐ, ԿԻՏԱՐՆԵՐ, ՎԱՅՐԻ ԱՅԾԵՐ, ԱՐՏԻԿԻՆՆԵՐ, ՋԵՅՐԱՆՆԵՐ, ՎԱՅՐԻ ԷՇԵՐ, ՎԱԳՐՆԵՐ, ՅՈՎԱԶՆԵՐ, ԲՈՐԵՆԻՆԵՐ,

նոյնպէս եղջերուների ահագին ՊՕԶԵՐ բազմաթիւ ճիւղաւորութիւններով: Միխայլօվսկայա փողոց № 106, բակում, տ. Բարամծկի:

ԳՈՒՍՏԱՎ ՎԻՆԿԼԵՐ

(№ 144) 5—6

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 28 Января 1898 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.